Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz

OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 2 No. 2 (2026) · "Milliy statistika tizimida yangi bosqich: barqaror rivojlanish maqsadlari, xalqaro standartlar va zamonaviy tende...

"MILLIY STATISTIKA TIZIMIDA YANGI BOSQICH: BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI, XALQARO STANDARTLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR"

P2P KREDIT PLATFORMALARIDA ISHTIROK ETISH SHARTLARI VA IMKONIYATLARI: O'ZBEKISTON UCHUN ISTIQBOLLAR

IVRAYMOV DANIYAR
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti 3-kurs talabasi

ANNOTATSIYA
Ushbu tezisda shaxsdan shaxsga (P2P) kredit platformalarining mohiyati, ularda ishtirok etish shartlari, investor va qarz oluvchi uchun mavjud imkoniyatlar, shuningdek asosiy risklar tahlil qilingan. Jahon tajribasi va O'zbekistondagi fintech bozori rivojlanishiga doir ma'lumotlar solishtirib o'rganildi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, P2P kreditlash an'anaviy bank tizimida xizmat ololmayotgan kichik biznes vakillari va jismoniy shaxslar uchun moliyaviy inklyuziyani ta'minlovchi samarali mexanizm bo'lishi mumkin, biroq buning uchun aniq huquqiy tartibga solish va raqamli savodxonlik darajasini oshirish zarur.

Kalit so'zlar: P2P kreditlash, fintech, moliyaviy inklyuziya, kredit riski, raqamli moliya, investor, qarz oluvchi, O'zbekiston.

KIRISH

Tasavvur qiling: sizga shoshilinch 5 million so'm kerak, ammo bank talablari qat'iy — garov, ma'lumotnomalar, ikki haftalik kutish. Yoki aksincha, qo'lingizda bo'sh pul bor va uni bankka qo'ysangiz, yiliga 12% olasiz, holbuki inflyatsiya 10%. Aynan mana shu ikki holatni hal qilish uchun P2P (peer-to-peer) kredit platformalari paydo bo'ldi: bir tomonda — qarz bermoqchi bo'lgan oddiy odamlar, ikkinchi tomonda — qarz olmoqchi bo'lganlar, o'rtada esa raqamli platforma vositachilik qiladi. Global P2P kreditlash bozori 2025-yilga kelib 176,50 milliard AQSh dollariga yetishi va 2034-yilga kelib 1 380,80 milliard AQSh dollaridan oshishi, yillik o'sish sur'ati esa 25% atrofida bo'lishi kutilmoqda33. O'zbekistonda esa bu soha hali shakllanish bosqichida bo'lib, amaldagi tartibga solish mexanizmlari yetarli emas. Ushbu tezis mahalliy sharoitda P2P kreditlashning joriy holati, ishtirok shartlari va rivojlanish imkoniyatlarini tahlil qilishga qaratilgan.

MATERIAL VA METODLAR

Tadqiqotda taqqoslama tahlil, adabiyotlar sharhi va statistik ma'lumotlarni umumlashtirish usullari qo'llanildi. Manbalar sifatida Xalqaro valyuta fondi, Jahon banki, O'zbekiston Markaziy banki va fintech sohasidagi xalqaro ilmiy nashrlar ma'lumotlaridan foydalanildi. Jahon tajribasini o'rganishda Xitoy (Lufax, WeBank), Buyuk Britaniya (Funding Circle, Zopa) va Rossiya (Tinkoff Bank P2P

33 Precedence Research.Peer to Peer (P2P) Lending Market Size 2025

Published: 05.06.2026

Cite this article: Ivraymov Daniyar (2026). P2P kredit platformalarida ishtirok etish shartlari va imkoniyatlari: O'zbekiston uchun istiqbollar. Emro Science and Education, 2(2). https://journal.emro.uz/public/maqola/777

© 2026 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

tizimi) platformalari tahlil qilindi34. O'zbekiston kontekstida esa 2022–2024 yillardagi Markaziy bank hisobotlari, fintech startaplari faoliyati va aholi moliyaviy savodxonligi bo'yicha so'rovnomalar asosida xulosa chiqarildi.

NATIJALAR

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda P2P kredit platformalarida ishtirok etish nisbatan soddalashtirilgan bo‘lib, investorlar uchun minimal kirish summasi odatda 100–500 AQSh dollarini tashkil etadi. Investorlar platformada ro‘yxatdan o‘tish, raqamli identifikatsiyadan o‘tish va individual risk profilini belgilash orqali faoliyat yuritadi. Qarz oluvchilar uchun esa kredit reytingi, daromadni tasdiqlovchi hujjatlar va kredit maqsadi asosiy talablar hisoblanadi.

Xalqaro tajriba asosida aniqlanishicha, samarali faoliyat yuritayotgan platformalarda investorlar uchun yillik daromad darajasi o‘rtacha 15–25% ni tashkil etadi, bu esa an’anaviy bank depozitlariga nisbatan yuqori ko‘rsatkichdir. Shu bilan birga, qarz oluvchilar uchun foiz stavkalari bank kreditlariga qaraganda o‘rtacha 5–8 foiz punktga past bo‘lishi kuzatilgan.

O‘zbekiston sharoitida olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, 2024 yil holatiga ko‘ra P2P kreditlash bo‘yicha maxsus litsenziyalangan platformalar mavjud emas. Mavjud fintech startaplar asosan sinov yoki norasmiy model asosida faoliyat yuritmoqda. Bu esa sohada huquqiy bo‘shliq mavjudligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijasida O‘zbekiston uchun P2P kreditlashni rivojlantirishning quyidagi asosiy yo‘nalishlari taklif etildi:

platformalarni majburiy litsenziyalash va Markaziy bank nazoratini joriy etish;

kredit skoring tizimini avtomatlashtirish va raqamli identifikatsiyani rivojlantirish;

investorlar uchun risklarni diversifikatsiya qilish mexanizmlarini joriy etish.

Mazkur natijalar P2P kreditlash O‘zbekistonda istiqbolli yo‘nalish ekanini, biroq uning samarali ishlashi uchun institutsional va texnologik asoslar yaratish zarurligini ko‘rsatadi.

MUHOKAMA

Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, P2P kreditlash tizimi moliyaviy inklyuziyani kengaytirishda muhim vositalardan biri bo‘lishi mumkin. Xususan, an’anaviy bank xizmatlaridan to‘liq foydalana olmaydigan aholi qatlamlari, kichik biznes subyektlari va o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar uchun ushbu mexanizm muqobil moliyalashtirish manbai sifatida katta ahamiyat kasb etadi. Jahon tajribasiga ko‘ra, P2P kreditlash orqali kredit olish jarayoni an’anaviy bank

34 P2P platformalar (Zopa, Funding Circle, Lufax, WeBank)

tizimiga nisbatan 2–3 barobar tez amalga oshiriladi, bu esa ayniqsa tezkor likvidlikka ehtiyoj yuqori bo‘lgan subyektlar uchun muhim omil hisoblanadi.

Shu bilan birga, global amaliyot P2P kreditlashning yuqori darajadagi risklarga ega ekanligini ham tasdiqlaydi. Asosiy xavf — kredit riski bo‘lib, ya’ni qarz oluvchining o‘z majburiyatlarini bajarmaslik ehtimoli bilan bog‘liq. Ayrim tadqiqotlarga ko‘ra, rivojlangan bozorlarda P2P kreditlar bo‘yicha defolt darajasi o‘rtacha 3–10% oralig‘ida bo‘ladi, bu esa investorlar uchun sezilarli yo‘qotishlar xavfini yuzaga keltiradi. Xususan, Xitoyda 2015–2018 yillarda P2P platformalarining tartibga solinmagan holda keskin ko‘payishi natijasida yuzlab platformalar yopilib, investorlar milliardlab dollar zarar ko‘rgan35. Ushbu holat P2P kreditlashni rivojlantirishda qat’iy nazorat, shaffoflik va ishonchli tartibga solish mexanizmlarining muhimligini yaqqol ko‘rsatadi.

O‘zbekiston sharoitida esa mazkur yo‘nalish hali shakllanish bosqichida bo‘lib, bu bir tomondan yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirsa, ikkinchi tomondan ehtiyotkor yondashuvni talab etadi. Mavjud ma’lumotlarga ko‘ra, mamlakatda aholining qariyb 35–40% qismi to‘liq bank xizmatlaridan foydalanmaydi, bu esa moliyaviy inklyuziya darajasi hali yetarli emasligini bildiradi36. Shu bilan birga, 2025 yil holatiga ko‘ra P2P operatsiyalarining asosiy qismi kichik summali (1 mln so‘mgacha bo‘lgan) o‘tkazmalardan iborat bo‘lib, bu aholining raqamli moliyaga moslashayotganini, biroq kreditlash segmenti hali rivojlanmaganini ko‘rsatadi37.

Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda P2P kreditlashni joriy etish va rivojlantirish uchun bir qator aniq chora-tadbirlar zarur. Avvalo, platformalarni majburiy litsenziyalash va ular ustidan markazlashgan nazorat tizimini joriy etish talab etiladi. Ikkinchidan, kredit skoring tizimini zamonaviy texnologiyalar, xususan sun’iy intellekt asosida rivojlantirish orqali qarz oluvchilarning to‘lovga layoqatini aniqroq baholash imkonini yaratish lozim. Uchinchidan, investorlar riskini kamaytirish maqsadida portfelni diversifikatsiya qilish, ya’ni mablag‘larni bir nechta qarz oluvchilar o‘rtasida taqsimlash mexanizmlarini keng joriy etish muhim hisoblanadi. Shuningdek, ayrim mamlakatlar tajribasidan kelib chiqib, kichik miqdordagi kreditlar uchun qisman kafolatlash yoki sug‘urta mexanizmlarini joriy etish ham ijobiy natija berishi mumkin.

Bundan tashqari, P2P kreditlash samaradorligi ko‘p jihatdan aholining moliyaviy va raqamli savodxonlik darajasiga bog‘liq. Agar foydalanuvchilar

35 ScienceDirect. The failure of Chinese peer-to-peer lending platforms: Finance and politics

36 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Markaziy bankning moliyaviy savodxonlikni oshirish bo‘yicha sharhi

37 O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, “2025-yil P2P o‘tkazmalar statistik tahlili”, rasmiy hisobot, 2026

risklarni to‘g‘ri baholay olmasa yoki platforma shartlarini yetarlicha tushunmasa, bu moliyaviy yo‘qotishlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli, mazkur yo‘nalishda keng ko‘lamli o‘quv dasturlari, axborot kampaniyalari va raqamli moliya bo‘yicha tushuntirish ishlarini kuchaytirish zarur.

Umuman olganda, P2P kreditlash O‘zbekistonda moliya bozorini diversifikatsiya qilish, investitsion faollikni oshirish va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish uchun katta salohiyatga ega. Biroq ushbu tizimning barqaror va xavfsiz faoliyat yuritishi bevosita puxta ishlab chiqilgan huquqiy-me’yoriy baza, samarali nazorat tizimi va zamonaviy texnologik infratuzilmaning shakllanishiga bog‘liq.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, P2P kreditlash tizimi moliyaviy inklyuziyani kengaytirish va investitsion imkoniyatlarni oshirishda samarali vosita hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlarda ushbu tizim allaqachon shakllangan bo‘lib, unda ishtirok etish jarayoni raqamli texnologiyalar asosida soddalashtirilgan.

O‘zbekiston sharoitida esa P2P kreditlash bozori hali rivojlanish bosqichida bo‘lib, uning to‘liq joriy etilishi uchun huquqiy baza va tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Shuningdek, kredit skoring tizimini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, P2P kreditlash O‘zbekistonda moliya bozorini diversifikatsiya qilish va yangi investitsion imkoniyatlar yaratish uchun istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. “2025-yil P2P o‘tkazmalar statistik tahlili”, rasmiy hisobot, 2026.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. “Moliyaviy savodxonlikni oshirish bo‘yicha sharh”, Toshkent.
3. World Bank. Global Findex Database 2021: Financial Inclusion and Digital Payments, Washington D.C.
4. International Monetary Fund. Fintech and Digital Lending: Opportunities and Risks, IMF Working Paper, 2023.
5. Bank for International Settlements. Peer-to-Peer Lending and Financial Stability, BIS Papers No.117, 2022.
6. ScienceDirect. “The failure of Chinese peer-to-peer lending platforms: Finance and politics”, Journal of Financial Economics, 2021.
7. Precedence Research. “Peer-to-Peer (P2P) Lending Market Size Forecast 2025–2034”.

“MILLIY STATISTIKA TIZIMIDA YANGI BOSQICH: BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI, XALQARO STANDARTLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR”

AHOLI VA QISHLOQ XO‘JALIGINI RO‘YXATGA OLISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR: XALQARO STANDARTLAR VA O‘ZBEKISTON TAJRIBASI

ABDIKHAMIDOV DAVRON BARAT O‘G‘LI
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti KREMS AFU xalqaro qo‘shma ta’lim dasturi tinglovchisi Tel: +998 (99) 296-76-99
NU’MONOV ABROR SHUXRAT O‘G‘LI
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti KREMS AFU xalqaro qo‘shma ta’lim dasturi tinglovchisi
KARIMJONOV ABDULLOH AHADJON O‘G‘LI
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti KREMS AFU xalqaro qo‘shma ta’lim dasturi tinglovchisi

Kirish

Bugungi kunda davlat boshqaruvi, hududiy rivojlanish, ijtimoiy siyosat va agrar sohani samarali rejalashtirishda ishonchli, to‘liq va tezkor statistik ma’lumotlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Aholining soni, tarkibi, yashash sharoiti, bandlik darajasi, uy xo‘jaliklari holati, shuningdek, qishloq xo‘jaligi subyektlari, yer resurslari, chorvachilik, ekin maydonlari va agrar ishlab chiqarish salohiyatiga oid aniq ma’lumotlar mamlakatning uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim axborot bazasi hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, aholi va qishloq xo‘jaligini ro‘yxatga olish nafaqat statistik tadbir, balki iqtisodiy, ijtimoiy va hududiy siyosatni ilmiy asosda shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim davlat ahamiyatiga ega jarayondir.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-sentabrdagi “O‘zbekiston Respublikasida aholi va qishloq xo‘jaligini ro‘yxatga olish tadbirini o‘tkazish to‘g‘risida”gi PF-173-sonli Farmoni[1] mazkur yo‘nalishda muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu Farmonga muvofiq, O‘zbekiston Respublikasida aholi va qishloq xo‘jaligini ro‘yxatga olish tadbiri 2026-yil 15-yanvar holatiga ko‘ra, 2026-yil 15-yanvardan 28-fevralga qadar o‘tkazilishi belgilangan. Shuningdek, ro‘yxatga olish tadbirini tashkil etish bo‘yicha Respublika komissiyasi tuzilishi va Milliy statistika qo‘mitasi ushbu komissiyaning ishchi organi etib belgilanishi jarayonning institutsional jihatdan tizimli tashkil etilishini ko‘rsatadi.

Mazkur Farmonning qabul qilinishi aholi va qishloq xo‘jaligi to‘g‘risidagi ma’lumotlarni zamonaviy talablar asosida shakllantirish, statistik kuzatuvlar sifatini oshirish hamda xalqaro standartlarga mos axborot bazasini yaratish zaruratini yanada kuchaytiradi. Ayniqsa, ro‘yxatga olish jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish - elektron savolnomalar, onlayn ro‘yxatdan o‘tish, maxsus axborot tizimlari, planshetlar, ma’lumotlarni avtomatlashtirilgan qayta ishlash va real vaqt rejimidagi monitoring imkoniyatlari - ushbu tadbirning